

KÖZOKTATÁS

A KÁRPÁTALJAI MAGYAR PEDAGÓGUSSZÖVETSÉG LAPJA

XIX. ÉVFOLYAM, 2014/1–2. SZÁM

Beszámoló a KMPSZ
2013–2014. évi
tanulmányi versenyeiről
(35. oldal)



IDEI ÓRATERVEK:

Nem kötelező a második idegen nyelv oktatása
(3. oldal)

Felsőoktatási törvény:
a végrehajtásra várva
(7. oldal)

Mezőváriban a tehetség-
gondozásban hisznek
(9. oldal)

1956 mint tananyag
Kárpátalján
(14. oldal)

Odaadással, alázattal
az életre nevelni
(28. oldal)

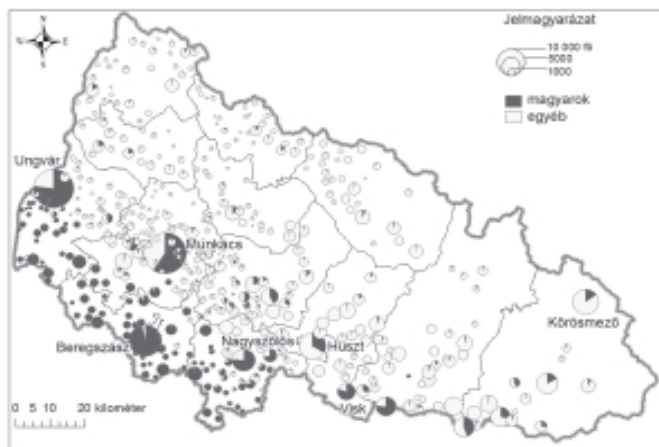
A hagyományőrzés
mint pedagógiai eszköz,
avagy a Jurtatábor
tapasztalatai
(37. oldal)

A kárpátaljai magyarok számának alakulása a XX. század első felében

Kárpátalja lakossága számos megpróbáltatáson ment keresztül a XX. század folyamán. Jelentős változások mentek végbe a nemzetiségi összetételben, így a magyarok számbeli és területi viszonyaiban is.

1910-ben a terület lakosság száma 602 774 fő volt, ebből 184 775 magyar, ami az összlakosság 30,7%-át tette ki. A magyarokhoz sorolták azokat, akiknek magyar volt az anyanyelvük, tehát nem a nemzetiségi hovatartozásra kérdeztek rá, hanem a beszélt nyelvre. Egyes esetekben viszont ezek különböztek, például a zsidó vagy a cigány nemzetiségű lakosság-nál, akiknek az anyanyelve túlnyomórészt a magyar volt.

Kárpátalja három rendezett tanácsú városa (Munkács, Ungvár és Beregszász) magyar többségű volt (1. ábra). E három város lakosságán belül a magyarság aránya Beregszászban volt a legmagasabb (96,4%), de jelentős volt a magyarok aránya a városi zsidó lakosság elmagyarosodása következtében a mai Ungvár (76,8%) és Munkács (59,3%) területén is. A városok magyarsága számában is jelentős volt: Ungváron (Gerénnyel és Radvánccal együtt) 15 781, Munkácson (Klastromfalva, Oroszveg, Várpalánka, Munkácsváralja, Órhegyalja adataival együtt) 13 880, Beregszászban (Beregardó és Bulcsú adataival együtt) 13 953 magyar élt. A területen 18 településen a lakosság 100%-a magyarnak vallotta magát, további ötvenöt településen a magyarok aránya meghaladta a 95%-ot.



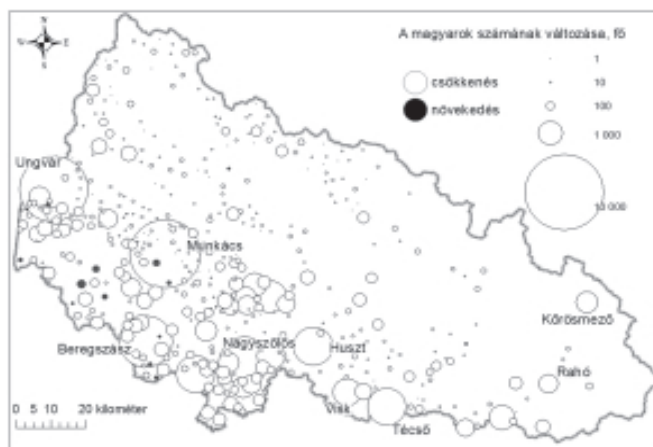
1. ábra. A Kárpátalja területén élő magyarság térbeli eloszlása 1910-ben

Az 1921. február 15-i, vidékünköt érintő, immár csehszlovák népszámlálás adatai szerint a mai Kárpátalja területének népességszáma elérte a 612 442 főt, ami az 1910-eshez képest enyhe (1,6%-os) növekedést jelentett. A jelenség számos okkal magyarázható. Folytatódott a század elején megindult kivándorlási hullám, aminek következtében mind a magyarok, mind a ruszin lakosok száma csökkent. Szintén negatív hatással volt a népességszám alakulására, hogy az I. világháború, illetve az azt követő cseh és román területfoglalások következtében a főként sík vidéken élő magyarság egy része elmenekült a terülről. Egyes becslések szerint az 1918 és 1924 közötti időszakban 18 600 magyar nemzetiségű lakos hagyta el a vidéket. Feltételezhetően a háborúnak e terület nemcsak magyar, de

más nemzetiségű lakosai is áldozatul estek, ami szintén a népességszám csökkenését eredményezte.

A népességszám enyhe növekedésével szemben a magyarok száma drasztikusan csökkent: 110 565 főre. Ez nagyrészt azzal magyarázható, hogy a magyar anyanyelvű és magukat magyarnak valló, de izraelita vagy görögkatolikus vallásúak zsidóként vagy ruszinként lettek elkönyelve. Jelentős volt a Trianon után az anyaországba áttelepültek száma is. Ugyanakkor sok Kárpátalján maradt magyartól megtagadták a csehszlovák állampolgárságot, „külföldinek” nyilvánították őket, így nem szerepelhettek a nemzetiségi statisztikában.

A terület túlnyomó részén, 406 településen csökkent a magyarok száma, és csupán 32-ben detektálhatunk növekedést. A legnagyobb mértékben a magyarok száma Munkácson, Ungváron, Beregszászban, Nagyszőlősen, Huszt, Tiszaújlakon, Técsőn csökkent. A legnagyobb mértékben Bányán nőtt a számuk, 1445-ről 1551 főre, ami 106 fős növekedést jelent (2. ábra). De több mint 50 fővel nőtt Csongor, Pósháza, Rafajnaújfalú magyarsága is. A legtöbb pozitív mérleggel rendelkező település a megye nyugati részén található, csupán Dombó, Szentmihálykörtvélyes és Vajnág képeznek kivételt, melyek máramarosi települések.



2. ábra. A magyarok számának változása 1910–1921 között településenként

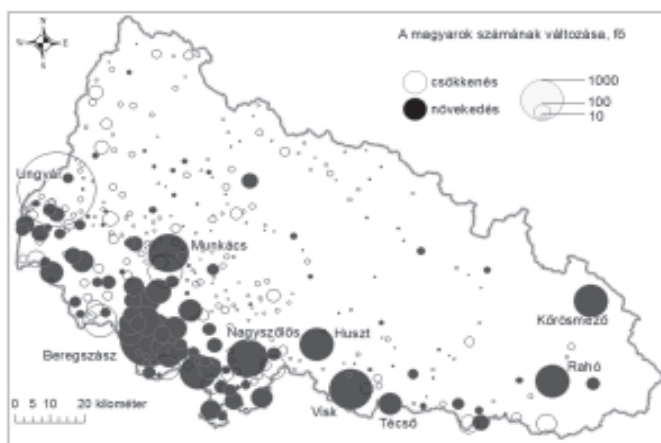
A következő csehszlovák népszámlálás időpontja 1930. december 1-je volt. Az 1921-es népszámlálás 612 442 fős lakosságszámához képest az új összeírás 734 249 főt regisztrált a megye területén, ami 20%-os népességnövekedést jelentett.

Kárpátalja lakosságának a többségét (60,8%-át, 446 478 főt) változatlanul a ruszinok alkották. A magyarok száma 116 975 (15,9%), a zsidóké 91 845 (12,5%), a cseh és szlovák nemzetiségűeké 34 700 (4,7%), a németeké 12 778 (1,7%) volt.

A két népszámlálás között a magyarok száma enyhén növekedett a területen, 110 565 főről 116 862 főre, ami 6297 fős, közel 6%-os gyarapodást jelent. Folytatódott a városi magyarság arányának erőteljes visszaesése.

A tárgyalt időszakban 151 településen nőtt a magyarok száma, összesen 13 026 fővel, míg 193-ban csökkenést figyelhetünk meg, ami 6756 főt tett ki (3. ábra). A legnagyobb csökkenés Ungváron ment végbe, de több mint 100 fővel apadt Mezőkaszony, Vári, Gődényháza, Terebesfejérpatak, Tiszabökény, Aknaszlatina, Beregsom magyarsága is. Ezek a településeken sok magyar lakostól – főként a tömbmagyarság településein – egyszerűen megtagadták az állampolgárságot, így próbálván a telepesek falvai és kolóniák betelepítése mellett statisztikailag is megbontani az egységes magyar nyelvterületet. 1930-ban 15 839 olyan személy – túlnyomórészt magyar – élt Kárpátalján, akiket a csehszlovák hatóságok megtagadták az állampolgárságot, akiket „külföldinek” nyilvánítottak, és így nem szerepelhettek a nemzetiségi statisztikában. A hegyvidéki területeken jelentős volt az asszimilációs veszteség, főként az elenyésző létszámú magyarsággal rendelkező településeken.

A legnagyobb növekedés Beregszászban volt, az előző népszámláláshoz képest 1348 magyarral többlet regisztráltak a városban. A magyarság száma legnagyobb mértékben a városokban növekedett, így Viskén 737, Munkácson 664, Nagyszőlősen 653, Újlakon 529, Huszton és Rahón 477, Kőrösmezőn 476 fővel nőtt a magyarok száma.



3. ábra. A magyarok számának változása 1921–1930 között településként

Az 1941. január 3-i népszámlálás már újra Magyarország keletein belül zajlott le. A lakosság száma a két népszámlálás közötti időszakban több mint 100 000 fővel gyarapodott, így 1941-re elérte a 850 589 főt. Ekkor a népesség 27,3%-a (233 840 fő) lett magyarként összeírva. A hatalomváltással a magyarok száma és aránya ugrásszerűen nőtt. Egyrészt a bizonytalan vagy kettős identitású népesség ekkor inkább a magyart nevezte meg nemzetiségként, másrészt újra állampolgárságot kaptak a csehszlovák érában idegen lakosoknak nyilvánított, túlnyomórészt magyar nemzetiségű emberek. Harmadrészt a csehszlovák időszakban önbevallás alapján zsidó nemzetiségűnek nyilvántartott lakosság jelentős része a beszélt nyelv alapján újra magyarként lett regisztrálva.

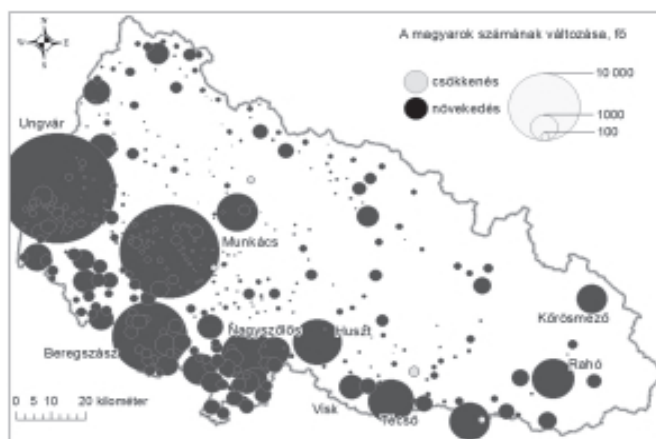
A magyar népesség száma leglátványosabban a városokban nőtt: így Munkácson 5561-ről 20 211-re, Ungváron pedig 4499-ről 27 397-re. A nagyobb városokban újra a magyarok alkották a többséget, Beregszászban 92,4%, Ungváron 77,7%, Munkácson 63,9% lett az arányuk.

A terület egészen növekedett a magyarok száma, legnagyobb mértékben Ungváron, 22 898 fővel, és a mai Nagyszőlősi járás területén, 18 359 fővel. Munkácson 4988, Beregszászban 8727 fő növekedésről beszélhetünk. Ennél jóval kisebb mértékben,

de nőtt a hegyvidéki területek magyarságszáma is, ami főként a bizonytalan identitású lakosság immár magyarnak vallotta magát, illetve érezte hatását a magyar köztisztviselők betelepülése. A máramarosi és ugocsa területeken a növekedéshez hozzájárult a magasabb népszaporulat is.

Ha települési bontásban vizsgáljuk meg a magyarok számának változását az adott időszakban, akkor azt látjuk, hogy a terület nagy részén növekedett a magyarok száma, csupán 18 településen csökkent, összesen 482 fővel. Ez a csökkenés eltörpül a 117 495 fős gyarapodás mellett, mely 394 településen ment végbe, ami így összességében 117 013 fős abszolút növekedést jelent (4. ábra).

A legnagyobb számban a nagyobb városok magyarságának a száma nőtt, mivel a magyar statisztikában a beszélt nyelv alapján a magyar ajkú zsidóság újra magyarként lett összeírva. Ez főként Ungváron, Munkácson és Beregszászban mutatott aránytalanul nagy növekedést. Az ezer főnél nagyobb növekedés kivétel nélkül csak a városokra volt jellemző. De jelentősen nőtt a sík vidéki magyarok száma is, főként Ugocsában, ahol a magasabb népszaporulat és a bizonytalan etnikai identitású lakosság magyarként történő besorolása okozta a gyarapodást.



4. ábra. A magyarok számának változása 1930–1941 között településként

A II. világháború Kárpátalja területét is érintette és jelentősen hatott a népesség számának alakulására. Így a lakosság száma a területen 1941 és 1946 között 853 949-ről 758 700-ra csökkent, ami több mint 95 000 fős népességszökkenést jelentett.

A szovjet csapatok elől 1944-ben 5104 fő, főként magyar menekült el Magyarországra. A bevonuló szovjet csapatok 1944 őszén közel 25 000 magyart hurcoltak el a 18–50 éves korú férfiak közül „málenkij robotra”, és a szerencsésebbek is csak évek múltán térhettek vissza a szülőföldjükre, míg sokan behaltak az embertelen körülményekbe. Egyes források a kényszermunka áldozatainak számát 5,5 ezerre teszik, mások jóval nagyobb számot emlegetnek. Ennek betudhatóan 1946-ra jelentősen csökkent a magyarok aránya a terület lakosságán belül: 27,4%-ról 8,7%-ra.

Ezek a drasztikus események, illetve a szovjet hatalom éveinek atrocitásai olyan súlyosan érintették a kárpátaljai magyarságot, hogy a magyarok számának növekedése lelassult, a '80-as évek közepétől pedig lassú csökkenés figyelhető meg.

Molnár D. István,

a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Földtudományi Tanszékének tanára

A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú „Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program” című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

TARTALOM

Új szelek az oktatási minisztérium háza táján? (Intézkedési terv a kisebbségi oktatás problémáinak megoldására)	2
Nem kötelező a második idegen nyelv oktatása (Az idei óratervekről)	3
Tantervek a 2014/2015-ös tanévre (A szaktárca levele a megyei oktatási főosztályoknak és igazgatóságoknak)	5
Felsőoktatási törvény: a végrehajtásra várva (Interjú dr. Orosz Ildikóval, a KMPSZ elnökével)	7
Mezőváriban a tehetséggondozásban hisznek (Interjú Szilágyi Lajossal, a Mezővári Középiskola igazgatójával)	9
Molnár D. István A kárpátaljai magyarok számának alakulása a XX. század első felében	12
Várad Natália 1956 mint tananyag Kárpátalján	14
Császár István Recenzió Várad Natália Az 1956-os forradalom és szabadságharc kárpátaljai dokumentumai című kötetéhez	16
Csatáry György Történetírásunk mecénása volt (Bay Ilona portréja) ..	18
Husztli Ilona A tanulók általi hangos olvasás használata az angolórán: a hangos olvasás mikro- és makroszintjének vizsgálata	20
Sütő Réka A kárpátaljai magyar tizenévesek nyelvismeretéről és nyelvhasználatáról	25
Szakál Imre Adalékok az első csehszlovák földreform kárpátaljai történetéhez	26
Jeles napok	27
Odaadással, alázattal az életre nevelni (Pályafutásáról beszélgetett az idén nyugalomba vonult Horkay Zsuzsanna beregszászi magyartanárral egykori tanítványa, Kiss Julianna)	28
Várad Natália A „GENIUS” Jótékonyági Alapítvány tehetséggondozó programjai	31
Vass Ilona A Keleti Partnerség fejlesztési együttműködés Kárpátalján című projekt megvalósításáról	33
Berki Károly Beszámoló a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség 2013–2014. évi természettudományi és humán tanulmányi versenyeiről	35
Kész Barnabás A hagyományörzés mint pedagógiai eszköz, avagy a Jurtatábor tapasztalatai	37



A Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumban is becsengettek

KÖZOKTATÁS

A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség lapja

Főszerkesztő: Kacsur Gusztáv

A szerkesztőbizottság: Benedek Imre, Kész Barnabás,
Nagy Sándor, Nagy-Dajka Emőke, Szántó Edit

Tördelőszerkesztő: Fábíán Zoltán

Olvasószerkesztő: Riskó Márta

Korrektor: Varcaba Ildikó

Kiadja a KMPSZ megbízásából
a Kálvin Nyomda (90202 Beregszász, Kossuth tér 4.)

Felelős kiadó: Orosz Ildikó

Lapengedély száma: 3T N 5, **Példányszám:** 3000

Levelezési cím: 90202 Beregszász,

O. Kobiljanszka u. 17. Tel.: (8-2-41)-2-37-47

web: www.kmpsz.uz.ua **e-mail:** info@kmpsz.uz.ua

Megjelenik a

BETHLEN GÁBOR ALAP TÁMOGATÁSÁVAL

A szerkesztőség nem feltétlenül ért egyet a lapban megjelenő szerzői véleményekkel. A publikációkban közölt tényekért minden esetben a szerző viseli a felelősséget. A beérkező kéziratok közlésének és szerkesztésének jogát fenntartjuk, visszaküldésüket nem vállaljuk.